

Грін О.О.
старший викладач кафедри
адміністративного, фінансового,
інформаційного та міжнародного
публічного права
ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

**СУДОВА СИСТЕМА ТА СУДОЧИНСТВО НА ЗАКАРПАТТІ
У СКЛАДІ УГОРЩИНИ (1939-1944 рр.)**

**JUDICIARY AND JUSTICE IN TRANSCARPATHTIA
WITHIN HUNGARY (1939-1944)**

Alexander Hrin

Наукова стаття присвячена історико-правовому дослідженню питань утворення, розвитку та функціонування судової системи та судочинства на Закарпатті у складі Угорщини (1939-1944 рр.). На підставі аналізу нормативно-правових актів Угорської держави зазначеного періоду та наукових джерел сформульовані висновки щодо характеру судової системи краю.

Ключові слова: судова система, судочинство, королівські суди, загальні суди, Підкарпатська територія, процесуальне кримінальне законодавство, цивільний судовий та несудовий процес, структура і функції судових органів, військове кримінальне провадження, прискорене судове провадження, надзвичайний судовий процес, тоталітарний політичний режим.

Научная статья посвящена историко-правовому исследованию вопросов образования, развития и функционирования судебной системы и судопроизводства на Закарпатье в составе Венгрии (1939-1944 гг.) На основе анализа нормативно-правовых актов Венгерского государства указанного периода и научных источников сформулированы выводы относительно характера судебной системы края.

Ключевые слова: судебная система, судопроизводство, королевские суды, общие суды, Подкарпатская территория, процессуальное уголовное законодательство, гражданский судебный и несудебный процесс, структура и функции судебных органов, военное уголовное производство, ускоренное судопроизводство, чрезвычайный судебный процесс, тоталитарный режим.

The scientific article is devoted to the study of the historical and legal issues of education, development and operation of the judicial system and legal proceedings in the Carpathian region of Hungary (1939-1944 gg.) On the basis of regulations of the Hungarian state that period and scientific sources formulate conclusions about the nature of the judicial of system .

Keywords: judicial system, court proceedings, royal courts, courts of law, Sub-Carpathian area, the procedural criminal law, civil judicial and non-judicial process, the structure and functions of the judiciary, the military criminal proceedings, expedited proceedings, extreme trial, the totalitarian regime.

Згідно постанови № 5800 «Угорського королівського міністерства щодо організаційних положень юстиції, які стосуються повернутих до Угорської Святої Корони Підкарпатських територій» створювалася система королівських судів та королівської прокуратури[1]. Параграф 2 розділу II Положення стосовно судової та прокурорської організації зазначав, що «знову створюються Нижньовецький, Хустський, Іршавський, Великоберезнянський, Виноградівський, Воловецький, Рахівський, Собранецький і Тячівський королівські повітові суди. У Хусті відкриваються королівська судова палата і королівська прокуратура» [1]. У § 3 йшлося про те, що судовий поділ Підкарпатських територій тимчасово є таким: Хустська королівська судова палата належить до округу Кошицького апеляційного суду; Хустський, Іршавський, Виноградівський, Воловецький, Рахівський і Тячівський королівські повітові суди належать до округу Хустської королівської судової палати; Нижньовецький, Велико-березнянський і Собранецький королівські повітові суди належать до округу Ужгородської королівської судової палати [1]. Параграф 4 вказаної постанови відзначав, що «розташовані на повернутих до Угорської Святої Корони Підкарпатських

територіях населені пункти тимчасово до подальшого розпорядження належать до території того королівського повітового суду, куди вони належали за місцем діючого в його місці постійного перебування повітового суду на 2 листопада 1938 року» [1]. Далі зазначалось: «Відповідно до цього судове відомство мукачівського та ужгородського королівських повітових судів знову поширюється й на ті розташовані на повернутих до Угорської Святої Корони Підкарпатських територіях населені пункти, які на 2 листопада 1938 року належали до територій повітового суду, що діяв в Ужгороді або в Мукачеві» [1]. Ті населені пункти, які були раніше (у 1938р.) приєднані до території Берегівського королівського повітового суду, й надалі належали до його території [1]. Параграф 5 вказаної постанови зазначав, що «перелічені в § 2 королівські суди та Хустська королівська прокуратура розпочинають свою діяльність 27 червня 1939 року» [1].

У § 6 йшлося про вимоги, які необхідні для заняття посади судді чи прокурора: «на королівську суддівську або королівську прокурорську посаду до королівського суду або королівської прокуратури, що діють на повернутих до Угорської Святої Корони Підкарпатських територіях, до 31 грудня 1941 року можна призначати також того, хто має теоретичну і практичну кваліфікацію (освіту й підготовку), визначену для приймання на відповідну суддівську або прокурорську посаду в правових нормах, що були чинними на повернутих до Угорської Святої Корони Підкарпатських територіях на 2 листопада 1938 року, за умови, що він відповідає іншим вимогам, необхідним для призначення на королівську суддівську або королівську прокурорську посаду» [1].

Система загальних судів на Закарпатті 1939-1944рр. ґрунтовно досліджувалася вченим І.Мазурком [2, с.61]. Судочинство здійснювали колегії при окружних кримінальних та цивільних судах, які були судами першої інстанції. Справи з тяжких злочинів, сімейні, службові та політичні справи розглядала судова палата як перша інстанція. Діяли також Апеляційний суд та Курія, які завжди були апеляційними інстанціями.

Рішення (вироки) оскаржених судів оскаржувались у судовій палаті; рішення (вироки), винесені судовою палатою як першою інстанцією, могли бути оскаржені в Апеляційному суді. Рішення (вироки) нижчестоящих судів як судів другої інстанції в разі порушення закону могли бути оскаржені у Курії. Судові палати були створені в Будапешті та в більшості комітатських центрів. Апеляційні суди охоплювали територію декількох судових палат, а вищим судовим форумом була Курія [2, с.61].

До категорії загальних судів належали також Суд головного мажордому, Біржовий суд, Компетенційний суд, Всеугорський суд з упорядкування землеволодінь та Адміністративний суд. Останній розглядав і виносив рішення з питань і по скаргах, пов'язаних із проведенням виборів. До нього могли звертатись органи самоврядування зі скаргами на рішення уряду про розпуск муніципальних комітетів. Суди присяжних були ліквідовані у 1919 році. Справи політичного характеру розглядав трибунал судової палати у складі п'яти членів, який функціонував при апеляційних судах [3, с.406-408].

В системі судочинства мали місце спеціалізація, апеляційний та касаційний процеси, принцип колегіальності. Наявність окремого суду з питань виборчого процесу та захисту інтересів місцевого самоврядування вказує на важливу роль цих відносин у суспільно-політичному житті Угорщини і ліберальний підхід до них з боку держави. У зв'язку з переходом до цивільного управління діяльність на підкарпатській території військових трибуналів у кримінальних справах над цивільними особами припинялася. Сам перехід до нової судової системи та заміна військового судочинства на цивільне здійснювали в регіоні із дотриманням континуїтету процесуальних дій.

Параграф 1 постанови угорського королівського міністерства № 5910 вказував, що «на повернутій до Угорщини Підкарпатській території тимчасово застосовуване військове судочинство у кримінальних справах над цивільними особами припиняється 26 червня 1939 року. З 27 червня 1939р. у

кримінальних справах стосовно до цивільних осіб діють цивільні кримінальні суди, за винятком випадків, коли процес з огляду на спеціальну правову норму й на іншій території країни належить до компетенції військового суду у кримінальних справах» [4]. Згідно з § 2 вказаної постанови «військове судове відомство документи справи, що належить до компетенції цивільного суду у кримінальних справах,- разом із належними до них речовими доказами - невідкладно передає до компетентної королівської прокуратури, а якщо справа належить до компетенції королівського повітового суду або поліцейського кримінального суду – то до компетентного королівського повітового суду або поліцейського кримінального суду» [4]. Щодо процедури стосовно кримінально караних діянь, вчинених до дня «перейняття верховної влади», то Підкарпатську територію до 15 березня 1939р. угорський законодавець вважав іноземною, а після – угорською [4].

Відповідно до § 4, якщо до цього дня чехословацький кримінальний суд на предмет кримінально карного діяння не порушив процес, або не виніс таке, що набуло законної чинності, остаточне рішення (вирок або ухвалу про припинення), або виніс таке, що набуло законної чинності, каральне рішення, але його ще не виконали, угорські судові органи згідно з угорськими процесуальними нормами порушували процес. У справах, де чехословацький уряд вже виніс рішення, що набуло законної чинності, засуджений міг звернутись у компетентну угорську королівську судову палату або ж у королівський повітовий суд. Якщо після заслуховування королівської прокуратури та заявника суд в ухвалі констатував, що заявник - злочин, в якому його звинувачено у вирок, не вчинив, або що оголошення його винним не відповідає вираженому в угорських законах правовому трактуванню, то вирок чехословацького суду не спричиняв для засудженого жодної правової шкоди [2, с.44].

Параграф 5 постанови №5910 вказував, що у таких справах, в яких чехословацький суд до дня перейняття верховної влади вже виніс таке, що набуло законної чинності, рішення, і порушенню нового кримінального

процесу не має місця з огляду на положення попереднього абзацу, або такий процес в угорських судових органах ще не порушений, той, кого чехословацький суд засудив, може просити в компетентній угорській королівській судовій палаті або в королівському повітовому суді встановлення/констатації того, що він не вчинив злочину, в якому його звинуватив у вирокі чехословацький суд, або що оголошення його винним не відповідає вираженому в угорських законах правовому трактуванню. Суд – у засіданні колегії королівської судової палати – вирішує ухвалою після заслуховування королівської прокуратури та заявника. Доказування він приймає лише тоді, коли це неминуче необхідно задля з'ясування фактичних обставин. Якщо суд в ухвалі констатував, що заявник злочин, в якому його звинувачено у вирокі, не вчинив, або що оголошення його винним не відповідає вираженому в угорських законах правовому трактуванню, то вирок чехословацького суду не спричинює для засудженого жодної правової шкоди [4].

У § 6 йшлося про те, що з огляду на вчинене на Підкарпатській території до дня перейняття верховної влади кримінально каране діяння процес порушувати не можна: 1) якщо діяння має малу значимість, не порушує відчутною мірою громадський порядок, і особистість обвинуваченого та умови його життя дають підстави до сподівань, що відмова від процесу не спонукатиме його до вчинення нового кримінально караного діяння; 2) якщо стосовно діяння чехословацький суд виніс виправдовувальний вирок, який ще не набув законної чинності, або ухвалу про припинення процесу і продовження процесу не є бажаним для інтересів суспільства; 3) якщо постановлений внаслідок розпорядження чехословацького офіційного органу або органу влади арешт, витримане покарання або витриману частину покарання з точки зору угорських карних правових норм можна вважати задовільною карою за вчинене кримінально каране діяння. Якщо має місце яка-небудь причина, що виключає кримінальний процес, то у справі яка належить до компетенції судової

палати після встановлення обставин від порушення процесу відмовляється королівська прокуратура, а у справі, що належить до компетенції повітового суду, - королівський повітовий суд [4].

Згідно з § 7 у порушених кримінальних процесах можна брати до уваги вже прийняті і здобуті чехословацькими судами або іншими офіційними органами докази, однак стосовно них завжди слід заслуховувати зауваження сторін. Щодо цього обвинуваченому під час порушення процесу з нагоди першого допиту слід поставити питання, й відповідь слід записати в протокол. Порушення цього положення являє собою касаційну підставу. Якщо яка-небудь зі сторін заперечує проти взяття до уваги таких доказів і просить повторення доказування, то суд зі зважуванням усіх обставин справи вирішує, чи вважає він за необхідне задля встановлення фактичних обставин повторення процедури доказування або однієї її частини [4].

Відповідно до § 8, якщо на час початку цивільного судочинства у кримінальних справах визначене чехословацьким судом покарання у вигляді позбавлення волі на Підкарпатській території перебувало під виконанням, і згідно з § 6 від порушення кримінального процесу слід відмовитися, то у справі суддівської палати виконання припиняє й засудженого негайно звільняє королівська прокуратура, а у справі повітового суду – королівський повітовий суд. Якщо процес слід порушити, і якщо має місце який-небудь із випадків, визначених у пунктах 2-5 § 141 Правил кримінального процесу, то суд за пропозицією королівської прокуратури розпоряджається про попереднє ув'язнення [4].

Параграф 9 постанови №5910 зазначав, що у тих кримінальних справах, в яких чехословацькі суди винесли чи такий, що набув законної чинності, чи такий, що не набув законної чинності, вирок, - за умови, що порушення кримінального процесу не виключає яка-небудь із визначених у § 6 причин або визначена в законі інша причина, й докази перебувають у розпорядженні, - королівська прокуратура вносить пропозицію щодо призначення головного судового розгляду перед окремим судом або перед колегією королівської

судової палати у складі трьох членів. В таких справах у головному судовому розгляді королівська прокуратура замість зачитування обвинувального висновку вносить пропозицію усно. Якщо сторони не заперечують проти взяття до уваги тих доказів, які встановив вирок чехословацького суду, або якщо королівський суд після заслуховування сторін і зачитування доказів чи ознайомлення з ними не вважає за необхідне доповнення доказування або прийняття іншого доказування, то він вирішує по суті; якщо ж він вважає за необхідне прийняття доказування, то – по можливості на цьому ж самому головному судовому розгляді – він приймає або здобуває його сам. Розпорядження про дізнання або слідство, однак, не виносяться. Королівський суд стосовно обвинувачення або стосовно іншої пропозиції королівської прокуратури вирішує питання чи то в каральному (обвинувальному) або виправдовувальному вироку, чи то в судовій ухвалі, де він констатує, що каральний (обвинувальний) вирок чехословацького суду в Угорщині не є чинним. Ув'язнення, яке обвинувачуваний відбув у ході процедури чехословацьких властей, слід зараховувати у визначене покарання [4].

Підсумовуючи викладене, слід погодитися з думкою доцента І.Мазурка, про те, що зміни у сфері процесуального та кримінального законодавства мали радше ліберальний вектор ніж репресивний.

Угорські правові норми, що стосувалися судового та прокурорського діловодства містилися у постанові «угорського королівського міністерства юстиції» № 25964. У § 1 цього документа зазначалося: «Угорські правові норми, що стосуються судового та прокурорського діловодства, першого січня 1940р. знову набувають чинності на повернутих до Угорської Святої Корони Підкарпатських територіях із визначеними в нижченаведених параграфах тимчасовими поправками» [5]. Параграф 2 вказаної постанови стверджував: «З точки зору судового діловодства давньою справою є та цивільна судова й несудова, а також кримінальна справа, початковий документ якої надійшов до 1 січня 1940р., новою ж справою є та, початковий

документ якої надійшов 1 січня 1941р. або після того. Давні справи тимчасово до 1 січня 1941р. й надалі слід вести згідно з правилами судового діловодства, що були чинними на повернутих територіях на 15 березня 1939 року» [5]. З 1 січня 1941р. і для ведення давніх справ директивними є правила угорського судового діловодства, з цією метою давні справи, що ще перебувають у провадженні, з нагоди надходження або виникнення першого наступного документа 1941р. слід віднести до головного реєстру. Стосовно давніх справ в іншому відповідним чином слід застосовувати положення, викладені в §§ 6-33 Постанови № 68.700/1914. І.М. (додаток до №13 Вісника юстиції за 1914р.)[5].

Відносно цивільного судового та несудового процесу, то § 4 постанови угорського королівського міністерства № 5920 встановлював, що «на Підкарпатській території 27 червня 1939р. набувають чинності угорські правові норми, що стосуються цивільного судового та несудового процесу, за винятком випадків, коли дана постанова ухвалює інше. До 26 червня 1939р. чинними залишаються правові норми, що були чинними на Підкарпатській території на 15 березня 1939р., за винятком тих, які внаслідок зміни державної верховної влади з огляду на характер справи застосовуватися не можуть» [6]. Параграф 1 вказаної постанови проголошував, що «у тих справах, які перебували у провадженні перед яким-небудь судом, що діяв на Підкарпатській території на 15 березня 1939р. (далі: Підкарпатський суд), під час припинення діяльності суду або перебувають у провадженні перед призначеним військовими властями суддею, процес продовжують угорські суди, що вступають на їхнє місце, за винятком справ, у яких процесу перед угорським судом взагалі немає місця» [6].

У справах, що перебували у провадженні перед підкарпатським повітовим судом, діє королівський повітовий суд, а у справах, що перебували у провадженні перед прикарпатським окружним судом, діє королівська судова палата: щодо компетенції суду, слід відповідним чином застосовувати правові норми, які були чинними на Підкарпатській території на 15 березня

1939 року. Якщо підкарпатський окружний суд діяв як суд другої інстанції, то процес продовжує королівська судова палата, організована за місцем постійного перебування колишнього окружного суду. У справах, що перебували у провадженні перед судом з розгляду трудових конфліктів, як суд з розгляду трудових конфліктів діє компетентний щодо цього згідно з попереднім абзацом королівський повітовий суд. У справі, що перебуває у провадженні перед призначеним військовими властями суддею, процес продовжують створені на Підкарпатській території угорські суди; з точки зору компетенції та підсудності слід відповідним чином застосовувати правові норми, що були чинними на Підкарпатській території на 15 березня 1939р. Положення даної постанови, що стосуються справ, які перебувають у провадженні перед судами, слід відповідним чином застосувати і щодо справ, які перебувають у провадженні перед нотаріусами [6].

Функції головного прокурора жупи (комітату) виконував разом із наджупаном референт у правових справах. Оскільки 1869р. правосуддя було відокремлене від адміністрації і при судах було створено спеціальну систему державної прокуратури, то головний прокурор жупи діяв як її юрисконсульт [3, с.271]. Мукачівський, Ужгородський та Берегівський повітові (окружні) суди поширювали свою діяльність на ті населені пункти, які на 2 листопада 1938р. належали до території цих судів [2, с.62]. Влітку 1940р. суди регіону були вилучені з підпорядкування Кошицької судової палати й переведені в підпорядкування Дебреценської судової палати [7, с.3].

За даними дослідника судових органів цього часу І. Мазурка, при названих судах діяли ще окремі суди: в сучасному розумінні – спеціалізовані колегії з розгляду певної категорії справ. Так, розпорядженням міністра правосуддя, починаючи з 1 травня 1942р. при Мукачівському королівському окружному суді створювався суд для малолітніх [2, с.62]. Такий самий суд існував в Ужгороді, а з 1 червня 1943р. утворювався суд для неповнолітніх при королівських окружних судах в Іршаві та Воловому [2, с.62].

На території Підкарпаття також були утворені «лихварські» суди, які розглядали злочини чи проступки, пов'язані з підняттям цін, а також такі, що загрожували інтересам громадського порядку [2, с.62]. Справи в них розглядалися одноособово при умові, що покарання не могло бути тяжчим, ніж один рік позбавлення волі, отож з огляду на захист звинуваченого подальше розслідування не треба було проводити [8, с.5-7]. Проти вироку «лихварського» суду подавалася лише касаційна скарга до королівської судової палати у випадку, коли встановлення фактичного стану справ відбувалося з порушенням істотних постанов закону [8, с.5-7].

Значна кількість справ вирішувалась в адміністративному порядку управлінськими та правоохоронними структурами на місцях. Провадження по них у першій і другій інстанціях належали до компетенції адміністративної влади як поліцейського карального суду, у сфері дії королівської поліції – до королівської поліції. В третій інстанції справу розглядав міністр внутрішніх справ. Апеляція по постановках, які належали до компетенції адміністративної влади як поліцейського карального суду, подавалася одразу після виголошення рішення у проступковий сенат, створений безпосередньо при міністерстві внутрішніх справ. Він був останньою інстанцією, а її обґрунтування – до поліцейського карального суду першої інстанції протягом трьох днів з моменту виголошення [2, с. 63].

Суддів призначав регент за поданням міністра правосуддя, а останній призначав на посади інших чиновників суду. Переважну більшість із призначених становили місцеві русини [9, с.1-2]. На посаду судді до 31 грудня 1941р. можна було призначити також того, хто мав теоретичну та практичну кваліфікацію (освіту й підготовку), визначену для цих посад у правових нормах, що були чинними на підкарпатських територіях на 2 листопада 1938р. за умови, що він відповідав іншим вимогам [2, с.63]. Міністр юстиції міг доручати названі посади тимчасово, не більше ніж на 6 місяців [2, с.63].

Структура і функції судових органів, що діяли на Закарпатті, порядок призначення суддів нічим не відрізнялися від загальноугорських. Наявність спеціалізованих суддів та колегій, їхня розгалужена мережа на території краю свідчать про застосування саме судової процедури при вирішенні соціальних конфліктів. Водночас велика кількість правопорушень підлягала адміністративній процедурі у виконавчих органах, що вказує на суттєву роль останніх у процесі здійснення правосуддя. Подібне співвідношення є характерним для недемократичної судової системи. На території краю в цей період продовжували функціонувати, в межах своєї компетенції, військові суди. При VIII Кошицькому військовому окрузі, до якого належало Закарпаття, діяв суд генштабу. Так, справи, що стосувалися партизан, також належали до його компетенції [10, с.260]. Першою інстанцією були трибунали при військових частинах, дислокованих у регіоні. Вони розглядали справи про зраду, а також справи страйкарів.

Значними повноваженнями були наділені військові командири. Вони могли карати дисциплінарним шляхом за провину чи злочин, за які передбачалося позбавлення волі більш ніж на 6 місяців, за неможливості забезпечити тюремне ув'язнення для винної особи [11, с. 4-8]. Провадження у військово-польових судах по кримінальних справах осіб рядового складу, цивільних осіб чи військовополонених рядового складу мало спеціальний порядок. Якщо особу звинувачували у провині (проступку) то компетентний командир вирішував, чи можна обійтись без одноособового судді. Якщо ні, то судив один військовий суддя одноособово. Він же і задовольняв чи відхиляв прохання про колегіальний розгляд справи. Якщо особа звинувачувалась у злочині, то військовий суд складався з одного військового судді, який вів розгляд справив, і двох офіцерів. Військовий суд на пропозицію сторін та з дозволу прокурора міг призупинити й передати справу компетентному командирі, якщо закон дозволяв дисциплінарне провадження з даного діяння [2, с.64].

Якщо під час військового кримінального провадження не було винесено смертний вирок, то військовий суд без участі прокурора вирішував питання про можливість заміни покарання на більш м'яке. Якщо йшлося про смертний вирок, то у згаданому засіданні брав участь прокурор. Якщо безпосередній командир мав у розпорядженні такого військового суддю, який не брав участі в розгляді, і при цьому старший за чином, ніж суддя, який вів розгляд справи, то перед винесенням вироку командир міг просити його про надання правової оцінки по справі в письмовій формі. Вищестоящий командир був зобов'язаний вимагати належну правову оцінку по справі, якщо підлеглий компетентний командир надав йому вирок для підтвердження [12, с.1-2].

Дослідники даної проблеми зазначають, що діяльність військових судів (трибуналів) на Закарпатті здійснювалася відповідно до норм, що діяли на всій території Угорщини. Якихось особливих, спеціальних судових органів, підпорядкованих армії і створених тільки для функціонування в межах регіону не існувало. Спостерігалася тенденція до мінімізації ролі військових суддів і покладання процедури відправлення правосуддя на відповідних командирів. Характерною була підлеглість цивільних осіб військовому судочинству за деякі види злочинів, що пояснюється статусом Угорщини як воюючої країни [2, с.65].

Розпорядженням угорського уряду № 8020 від 28 серпня 1939р. вводилося прискорене («статаріальне») судове провадження [13, с.2-5]. Вказаним актом встановлювалися правила надзвичайного судового провадження, які застосовувалися лише за окремим наказом уряду. Публічно оголошувалося про коло діянь, територію поширення та наслідки такого провадження. Чотирьох членів сенату (надзвичайного суду), наділеного такими повноваженнями, призначав його голова, президент седрії (колегії) з числа її суддів. Членами сенату могли бути призначені також судді окружного суду. Голова прокуратури негайно призначав членів прокуратури, які виконували функції публічного обвинувачення. Про оголошення

надзвичайного судового провадження, призначення суддів і прокурора негайно сповіщався міністр правосуддя.

Надзвичайний судовий процес мав місце, коли особу застали при вчиненні злочину, чи коли її вину, ймовірно могло бути доведено негайно. Процес відбувався за місцем вчинення діяння, затримання чи перебування під вартою підозрюваного. Прокуратура негайно повідомляла голову надзвичайного суду про виникнення необхідності у надзвичайному провадженні і готувала висновки по справі. Попереднього слідства та представлення обвинувального акту не було. Процес проходив у будь-якому вільному місці, по можливості, без перерви. Якщо вирок не оголосили протягом 72 годин, то мало місце звичайне кримінальне провадження. Особі надавався державний захисник. Рішення виносилося на закритому засіданні. При одноголосному визнанні обвинуваченого винним у будь-якому злочині, що підпадав під надзвичайне провадження, оголошувався смертний вирок. До осіб віком до 21 року смертна кара не застосовувалась.

Розпорядженням уряду № 7800 від 3 листопада 1941р. рішення статаріального суду не могло бути оскаржене, а питання про помилування вирішувалось одразу[14, с.2-3]. При помилуванні всі матеріали по справі передавалися міністру справедливості (юстиції). При відмові вирок виконували упродовж 2 годин. При виправданні особу негайно відпускали на волю [14, с.2-3].

Аналіз судової системи, яка діяла в досліджувальний період у краї, порядок здійснення правосуддя дає підстави погодитися з думкою науковця І. Мазурка про їхню ідентичність загальноугорським та відсутність будь-яких принципових особливостей у цій сфері, пов'язаних зі статусом регентського комісаріату [2, с.66].

Таким чином на Закарпатті цього періоду не було створено судових чи позасудових інституцій. Дослідник І. Мазурок стверджував, що діяльність у цій царині позначалася певним, принаймні формально закріпленим, лібералізмом, що підтверджувалося рядом фактів: достатньою

забезпеченістю судами першої інстанції населення краю (один суд на 50 тис. чоловік); процедурою призначення чиновників суду з урахуванням місцевих особливостей; доступною можливістю апеляційного оскарження; континуїтетом у процесуальній сфері [2, с.66]. Важко не погодитися з думкою автора про те, що водночас цій сфері були притаманні й авторитарні риси: частина правопорушень розглядалася не судами, а адміністративними чи поліцейськими органами; роль армії у здійсненні правосуддя, навіть зважаючи на військовий стан, була доволі високою; слід брати до уваги й наявність надзвичайного судового провадження [2, с.66].

Наявність спеціалізованих судів та колегій, їхня розгалужена мережа на території краю свідчили про застосування саме судової процедури при вирішенні соціальних конфліктів. В той же час велика кількість правопорушень підлягала адміністративній процедурі у виконавчих органах, що вказує на суттєву роль останніх у процесі здійснення правосуддя. Подібне співвідношення є характерним для недемократичної судової системи [2, с.66]. Водночас, слід погодитися з думкою сучасних юристів-науковців про те, що судова система Закарпаття 1939-1944рр. не ідентифікується як така, що притаманна тоталітарному політичному (державному) режиму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Budapesti kozlony. – 1939. – szam.141. – old.1–3.
2. Мазурок І. Правове становище Закарпаття у 1939–1944 рр. : монографія / І. О. Мазурок. - Ужгород : Карпатська Вежа, 2010. – 308 с.
3. Чизмадиа А. История венгерского государства и права / А. Чизмадиа, К. Ковач , Л. Асталаш; под общ.ред. д.и.н., проф.А.И.Пушкаша.; д.ю.н., проф. З.М. Черниловского. – Москва,1986. – 448 с.
4. Budapesti kozlony. – 1939. – szam.141. – old. 2–4.
5. Budapesti kozlony. – 1939. – szam.141. – old.1
6. Budapesti kozlony. – 1939. – szam.141. – old.4–7.
7. Изъ зала суда// Русская правда. – 1940. – № 123. – С.3.
8. Karpataljai kozlony – Подкарпатский вестник. – 1941. – №47. – С.5–7.
9. Офіціальна часть. По предложению министра правосудия назначаю...// Karpataljai kozlony – Подкарпатский вестник. – 1939. – №24. –С.1–2.

10. Шляхом Жовтня (Боротьба трудящих Закарпаття за соціальне і національне визволення, за возз'єднання з Радянською Україною): Зб. документів. – Т. V. (1938–1944р.) / Упоряд. Г. Сіярова. – Ужгород: Карпати, 1967. – 519 с.
11. Karpataljai kozlony – Подкарпатський вестник. – 1941. – №20. – С. 4-8.
12. Karpataljai kozlony – Подкарпатський вестник. – 1942. – №50. – С. 1-2.
13. Подкарпатський Вестник. – 1939. – 10 септембра. – С. 2-5.
14. Karpataljai kozlony – Подкарпатський вестник. – 1941. – №54. – С. 2-3.